

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
рішень Європейського суду
з прав людини проти України
(15 вересня 2022 року)

Стаття 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (заборона катування)	4
ZBYRANYK AND SMETANIN v. Ukraine: введення ЄСПЛ в оману та зазначення у формулярах інформації, яка станом на день їх подання до ЄСПЛ вже не відповідала дійсності – заяви визнано зловживанням процесуальними правами та визнано неприйнятними	4
Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)	6
PEDENKO v. Ukraine: ухвалення рішення про тримання під вартою з порушенням правил територіальної юрисдикції – заяву визнано неприйнятною	6
MEDVEDCHUK v. Ukraine: обрання заявникові – народному депутату України та одному з лідерів політичної партії «Опозиційна платформа – За життя» – запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту – заяву визнано неприйнятною	8
Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)	11
ZAKARPATTYA REGIONAL UNION OF CONSUMER COOPERATIVES AND OTHERS v. Ukraine: нерозгляд касаційної скарги першого заявника по суті до ухвалення Конституційним Судом України рішення щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України – порушення	11
GORYACHYY v. Ukraine: повідомлення заявника про подану в його справі апеляційну скаргу відповідачем шляхом надсилання рекомендованого листа – заяву визнано неприйнятною	15
MAKOVETSKYY v. Ukraine: накладення на заявника адміністративного штрафу через відмову вдягнути маску в магазині, що було обов'язковою складовою частиною заходів із протидії поширенню COVID-19 – заяву визнано неприйнятною	17
GREBENYUK v. Ukraine: відмова апеляційного суду допитати певних свідків і засудження заявника цим судом після того, як його виправдав суд першої інстанції – заяву визнано неприйнятною	20
Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)	24
M.K. v. Ukraine: неінформування заявниці про результати її тестування на ВІЛ і розголошення цих результатів її матері та за місцем її роботи – порушення	24

MARCHENKO v. Ukraine: виселення заявниці та її доньки з квартири чоловіка, з яким вона не мала сімейних відносин, а укладений між ними шлюб було визнано недійсним – заява визнана неприйнятною	29
Стаття 10 Конвенції (свобода вираження поглядів)	32
ANATOLIY YEREMENKO v. Ukraine: непроведення судами урівноваження конкуруючих інтересів у справі щодо дифамації, порушеній суддями, що мало наслідком притягнення заявника (журналіста) до цивільної відповідальності за публікацію статті стосовно ймовірної корупції в судах – порушення; вжиття тимчасового заходу з видалення спірної статті з вебсайту до завершення розгляду справи про дифамацію – відсутність порушення	32

СТАТТЯ 3 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ)

ZBYRANYK AND SMETANIN v. Ukraine (№ 453/21 та № 9741/21)

Обставини справи

Справа стосувалася скарг заявників за статтями 3 та 13 Конвенції стосовно неналежних умов ув'язнення і відсутності будь-якого ефективного засобу правового захисту.

Оцінка Суду

Уряд стверджував, що на час подачі своєї заяви до ЄСПЛ зі скаргою на неналежні умови ув'язнення заявники не поінформували ЄСПЛ про те, що їх уже було переведено до іншої установи виконання покарань. Переведення відбулося за день до подачі ними заяв до ЄСПЛ. Уряд просив ЄСПЛ відхилити їхні заяви у зв'язку із зловживанням правом на подання індивідуальної заяви згідно з пунктами 3 (а) та 4 статті 35 Конвенції.

Заявники погодилися з датами звільнення або переведення, які зазначив Уряд, проте жодного пояснення щодо цього не надали.

ЄСПЛ повторив, що заява може бути відхилена через зловживання правом на подання індивідуальної заяви в розумінні пункту 3 (а) статті 35 Конвенції в разі, якщо, серед інших підстав, вона свідомо обґрунтовувалася неправдивою інформацією або якщо суттєва інформація чи документи були свідомо пропущені, були відомі від початку або якщо під час провадження відбулися нові значущі події. Неповна і, відповідно, така, що вводить в оману, інформація може прирівнюватися до зловживання правом на подання заяви, особливо якщо відповідна інформація стосується самої суті справи й не вказано переконливого / достатнього пояснення причин її ненадання (див. *Gross v. Switzerland* [GC], no. 67810/10, § 28, ECHR 2014; *S.A.S. v. France* [GC], no. 43835/11, § 67, ECHR 2014; та *Čaluk and Others v. Bosnia and Herzegovina* (dec.) [Committee], nos. 3927/15 та 63 інших, §§ 18–19, 25 вересня 2018 року).

Повертаючись до обставин цієї справи, ЄСПЛ зауважив, що заявники покинули установи виконання покарань, стосовно умов перебування у яких висували свої скарги, до того, як підписали та відправили свої заяви. Однак у своїх апіляційних формах заявники зазначили, що все ще перебувають у вказаних установах виконання покарань. Ця інформація залишалася без змін до отримання зауважень Уряду.

Навіть у своїх коментарях у відповідь на зауваження Уряду заявники визнали дати свого ув'язнення, як зазначив Уряд, проте не пояснили, чому у своїх заявах до ЄСПЛ не згадали суттєвого та важливого факту свого переведення. Ані заявники, ані їхні представники не прокоментували аргумент

Уряду стосовно зловживання правом на подання заяви. Заявники, як видається, направили формальні відповіді про умови ув'язнення без будь-якого підтвердження чи корегування пояснень щодо неправдивої інформації в апікаційних формах.

З урахуванням факту того, що неправдива інформація стосується самої суті заяв, ЄСПЛ установив, що така поведінка суперечить меті індивідуальної заяви. Юристи мають розуміти, що з огляду на обов'язок ЄСПЛ розглядати твердження про порушення прав людини вони повинні проявляти високий рівень професійної розсудливості та конструктивної співпраці з ЄСПЛ, не допускаючи подання необґрунтованих заяв, і як до початку провадження, так і після нього ретельно вивчати всі деталі справи, чітко дотримуватися всіх відповідних процедурних правил і наполегливо закликати своїх клієнтів робити те ж саме. Інакше умисне або недбале використання ресурсів ЄСПЛ може підірвати довіру до роботи юристів в очах ЄСПЛ і, навіть якщо це виникає систематично, мати наслідком заборону окремим юристам представляти заявників у ЄСПЛ на підставі § 4 (b) Правила 36 Регламенту ЄСПЛ (див. *Stevančević v. Bosnia and Herzegovina* (dec.), no. 67618/09, § 29, 10 січня 2017 року). У світлі наведеного ЄСПЛ вважає, що ці заяви є зловживанням правом на подання індивідуальної заяви в розумінні пункту 3 (a) статті 35 Конвенції. Тому вони мають бути відхилені згідно з пунктом 4 статті 35 Конвенції.

Висновок

Заяви визнано неприйнятними.

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 10 березня 2022 року, оприлюднене 15 вересня 2022 року та є остаточним.

PEDENKO v. Ukraine (№ 15058/14)

Обставини справи

Справа стосувалася стверджуваної незаконності судового рішення, ухваленого з порушенням правил територіальної юрисдикції про тримання заявника під вартою, що є порушенням пункту 1 статті 5 Конвенції.

22 лютого 2013 року проти заявника було порушено кримінальну справу за підозрою в підкупі судді. Розслідування за цим обвинуваченням проводила прокуратура м. Києва, зареєстрована в Печерському районі м. Києва, яка офіційно повідомила заявника про розслідування 1 серпня 2013 року.

29 серпня 2013 року Голосіївський районний суд міста Києва (Голосіївський суд), за клопотанням слідчого прокуратури м. Києва обрав заявнику запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Адвокат заявника оскаржив це рішення, зазначивши, зокрема, що Голосіївський суд не має територіальної юрисдикції вирішувати питання про тримання заявника під вартою в межах розслідування, яке проводилося в Печерському районі м. Києва, і що Печерський районний суд міста Києва був компетентним судом для ухвалення рішення про тримання заявника під вартою.

17 вересня 2013 року Апеляційний суд міста Києва залишив без змін рішення від 29 серпня 2013 року, встановивши, що місцевий суд не допустив процесуальних порушень.

Оцінка Суду

ЄСПЛ повторив, що формулювання «законний» і «відповідно до процедури, передбаченої законом» у пункті 1 статті 5 Конвенції по суті відсилають до національного законодавства та закріплюють обов'язок дотримуватися його матеріальних і процесуальних норм. Хоча національні органи влади (зокрема, суди) повинні тлумачити й застосовувати національне законодавство, згідно з пунктом 1 статті 5 Конвенції недотримання національного законодавства тягне за собою порушення Конвенції. ЄСПЛ може та має перевірити, чи цього закону було дотримано (див., серед багатьох інших джерел, *Assanidze v. Georgia* [GC], № 71503/01, § 171, ECHR 2004-II).

Для оцінки відповідності пункту 1 статті 5 Конвенції необхідно розрізнявати *ex facie* недійсні постанови про затримання (наприклад, постанова, видана судом, що перевищує юрисдикцію, або коли зацікавлена сторона не мала належного повідомлення про слухання) та *prima facie* дійсні й ефективні постанови про затримання, допоки їх не скасує вищий суд.

Постанова про взяття під варту повинна вважатися *ex facie* недійсною, якщо недолік у ній становив «грубе та очевидне порушення» у винятковому

сенсі, зазначеному в прецедентному праві ЄСПЛ (див. *Mooren v. Germany [GC]*, № 11364/ 03, § 75, 9 липня 2009 року, з подальшими посиланнями).

ЄСПЛ взяв до уваги той факт, що рішення Голосіївського суду від 29 серпня 2013 року в апеляційному порядку було залишено без змін. Він також зазначив, що це рішення було ухвалене відповідно до стандартної процедури, передбаченої національним законодавством і заявник не сумнівався у відповідності цієї процедури його справі.

Навіть якщо припустити наявність процесуальних недоліків у рішенні Голосіївського суду про тримання заявника під вартою, ЄСПЛ, беручи до уваги доводи сторін і міркування, зазначені вище, висновив, що ці недоліки мали формальний характер і жодним чином не вплинули на законність постанови про затримання по суті.

ЄСПЛ вважає, що у світлі всіх матеріалів, які є в його розпорядженні, та з огляду на те, якою мірою оскаржувані питання входять до його компетенції, вищезгадана скарга не виявляє жодних ознак порушення прав і свобод, закріплених у Конвенції або протоколах до неї.

Висновок

Заяву визнано неприйнятною та відхилено відповідно до пункту 4 статті 35 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 24 лютого 2022 року, оприлюднене 15 вересня 2022 року та є остаточним.

Обставини справи

Суть скарг заявника – В. Медведчука – зводиться до таких аспектів прав і свобод за Конвенцією:

– стаття 5 Конвенції: заявник скаржився на відсутність «розумної підозри» у зв'язку з його домашнім арештом, стверджуючи про те, що підозра ґрунтувалася на розпливчастих положеннях Кримінального кодексу України й доказах, зібраних із порушенням відповідних процесуальних норм органами, які не були на це уповноважені. Такий захід не мотивувався відповідними та достатніми підставами. Він стверджував, що не було розглянуто можливість застосування запобіжних заходів, які б меншою мірою втручалися в приватне життя;

– стаття 6 Конвенції: заявник вважав, що його було повідомлено про підозру в спосіб, який суперечив процедурі (поштою, а не особисто); що суди, які розглядали його справу, не були безсторонніми й належним чином не оцінили його аргументів проти обрання йому відповідного запобіжного заходу; їхні рішення не були належним чином обґрунтовані; що Печерський районний суд не мав юрисдикції для ухвалення рішення у справі і що цей суд розглянув клопотання слідчого про продовження строку досудового розслідування 7 липня 2021 року за відсутності заявника та його адвокатів.

Посилаючись на статтю 18 Конвенції, взяту разом зі статтями 5 та 6 Конвенції, заявник скаржився на те, що застосований до нього запобіжний захід мав приховані мотиви, зокрема «усунення його як члена парламенту (який належав до опозиції) з політичного та суспільного життя України».

Відповідні обставини за цією заявою стосувалися подій березня – липня 2021 року.

За наявною інформацією в ЗМІ, 12 квітня 2022 року заявника затримала Служба безпеки України на підставі рішення суду, ухваленого в березні 2022 року в межах іншого кримінального провадження стосовно нього.

Оцінка Суду

ЄСПЛ зауважив, що кримінальне провадження щодо заявника все ще перебуває на початковій стадії, тому його скарги за статтею 6 Конвенції є передчасними.

Стосовно скарг, які підлягають розгляду за статтею 5 Конвенції, слід зазначити, що заявник, якого було повідомлено про підозру та про підстави, якими слідчі обґрунтовували доцільність обрання запобіжного заходу у його справі, і який був юридично представленим упродовж всього провадження, висловлював більшість своїх скарг у цій справі (за винятком його ймовірного «переслідування» і стверджуваних прихованих мотивів переслідування) у судах

двох рівнів юрисдикції. ЄСПЛ підкреслив, що обраним запобіжним заходом був домашній арешт і що відповідь судів на скарги заявника й наведені ними підстави, якими обґрунтовувалися ці рішення, не видаються свавільними чи необґрунтованими. Загалом оцінку судами питання про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту у випадку заявника варто розглядати як позбавлення свободи в розумінні статті 5 Конвенції (див. *Korban v. Ukraine*, no. 26744/16, § 139, 4 липня 2019 року), яка відповідає основним матеріальним та процесуальним гарантіям цього положення (див, серед інших справ, *Shmorgunov and Others v. Ukraine*, nos. 15367/14 та 13 інших, §§ 459–61, 21 січня 2021 року) (пункт 15 рішення).

Крім цього, посилання на різні докази в наданих ЄСПЛ матеріалах свідчать про те, що підозра у вчиненні заявником державної зради (шляхом передачі військової таємниці іншій державі) обґрунтовувалася достатньо об'єктивними елементами, аби її можна було вважати «розумною» за пунктом 1 (с) статті 5 Конвенції. На цьому етапі не є вирішальним, чи призведуть ці докази до засудження або навіть до пред'явлення офіційних обвинувачень (див. *Merabishvili v. Georgia* [GC], no. 72508/13, § 184, 28 листопада 2017 року). Немає також необхідності розглядати питання про наявність розумної підозри щодо двох інших обвинувачень (організація заходів, спрямованих на дестабілізацію соціально-політичної ситуації в Україні, та реєстрація в Росії компанії, яка отримала дозвіл на розроблення родовищ нафти й газу в Автономній Республіці Крим) (пункт 16 рішення).

Також на початковій стадії провадження суди не були об'єктивно нерозумними (необґрунтованими) вбачати ризик того, що якщо заявникові буде дозволено залишитися на свободі, він може спробувати приховати чи знищити будь-які потенційні докази, яких слідчі ще не отримали щодо підозри, про яку йде мова, або чинити тиск на потенційних свідків чи співпідозрюваних, щоб вони це зробили. Крім того, сам характер підозри заявнику передбачав високий рівень зв'язків за кордоном і, відповідно, підтверджував висновок про наявність ризику втечі (пункт 17 рішення).

До того ж аргумент заявника щодо тлумачення судами відповідних процесуальних норм не є переконливим. У будь-якому разі стверджені процесуальні недоліки розслідування не були такого виду або ступеня серйозності, щоб перешкодити подальшому переслідуванню чи обвинуваченню заявника у зв'язку з підозрюваною злочинною діяльністю (пункт 18 рішення).

Тому запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, застосований до заявника, ґрунтувався на «розумній підозрі» та був виправданий ризиком заподіяння шкоди відправленню правосуддя згідно зі статтею 5 Конвенції (пункт 19 рішення).

Усупереч аргументам заявника за статтею 6 Конвенції (які мають бути розглянуті з точки зору процесуальних гарантій пунктів 2 та/або 3 статті 5 Конвенції) питання про обрання / застосування домашнього арешту було вирішено у справедливий спосіб із дотриманням процесуальних прав заявника.

Заявник мав можливість висувати свої аргументи проти застосування такого заходу, а також щодо ймовірних процесуальних недоліків у національному провадженні, які суди двох інстанцій належним чином розглянули й на які надали відповіді. ЄСПЛ не вбачив підстав вважати, що суди, ухвалюючи рішення, діяли свавільно або що були сумніви в їхній неупередженості (пункт 20 рішення).

Хоча високопоставлені українські посадовці публічно заявляли, що заявник і деякі його політичні союзники допомагали російській владі в її агресії проти України, та Рада національної безпеки і оборони України запровадила проти них економічні санкції у зв'язку із цим (див. пункти 3–4 цього рішення), що не є предметом розгляду ЄСПЛ в цій заяві, немає жодних доказів того, що домашній арешт заявника був запламований свавіллям або був частиною стратегії влади, спрямованої на перешкоджання провадженню ним політичної діяльності чи «усунення його із суспільного життя» (порівняйте *Shmorgunov and Others*, цит. в цій справі, §§ 464–77) (пункт 21 рішення).

У світлі наведеного ЄСПЛ відхиляє скарги заявника як явно необґрунтовані згідно з пунктами 3 та 4 статті 35 Конвенції (пункт 22 рішення).

Висновок

Заяву визнано неприйнятною.

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 2 червня 2022 року, оприлюднене 15 вересня 2022 року та є остаточним.

СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД)

ZAKARPATYA REGIONAL UNION OF CONSUMER COOPERATIVES AND OTHERS v. Ukraine (№ 65719/10 та 2 інших)

Обставини справи

Справа, головним чином, стосувалася імовірного обмеження права заявників на доступ до суду за пунктом 1 статті 6 Конвенції після ухвалення Конституційним Судом України рішення про тлумачення юрисдикції Верховного Суду України з розгляду господарських справ.

Обставини справи першого заявника – Закарпатської обласної спілки споживчих товариств (заява № 65719/10, подана 27 жовтня 2010 року)

У грудні 2002 року перший заявник звернувся з позовом до Господарського суду Закарпатської області про визнання недійсним договору купівлі-продажу. Розгляд справи неодноразово відкладався. Затримка в розгляді справи, період якої тривав близько двох років та дев'яти місяців, зумовлювалася неявкою представника першого заявника до суду, клопотаннями першого заявника про відкладення розгляду справи до розгляду правоохоронними органами різних скарг, пов'язаних із предметом спору, й необхідністю того, аби сторони справи ознайомлювалися з неодноразовим збільшенням заявником обсягу своїх вимог.

В липні 2007 року Господарський суд Закарпатської області відмовив першому заявникові в задоволенні позову. Із цим погодився і апеляційний суд 20 вересня 2007 року.

24 січня 2008 року, розглянувши наступну касаційну скаргу, Вищий господарський суд України (ВГСУ) скасував згадувані вище рішення і направив справу до Господарського суду Закарпатської області на новий розгляд.

3 квітня 2008 року Верховний Суд України як касаційний суд другої інстанції відхилив касаційну скаргу відповідача на рішення ВГСУ від 24 січня 2008 року.

10 лютого 2009 року Господарський суд Закарпатської області ухвалив рішення про відмову в задоволенні вимог першого заявника. Це рішення підтримали апеляційний суд та ВГСУ 29 липня і 3 грудня 2009 року відповідно.

29 грудня 2009 року перший заявник подав повторну касаційну скаргу до ВГСУ на ухвалу цього ж суду від 3 грудня 2009 року. Ця скарга була направлена до Верховного Суду України.

31 травня 2010 року ВГСУ повернув повторну касаційну скаргу першого заявника із супровідним листом, підписаним працівником апарату (секретаріату) суду:

«У своєму рішенні від 11 березня 2010 року Конституційний Суд України ... вирішив, що конституційний статус Верховного Суду України є таким, що він ... не уповноважений діяти як суд касаційної інстанції щодо рішень вищих спеціалізованих судів. ...

Відповідно, постанови (ухвали) вищого спеціалізованого суду не можуть бути оскаржені до Верховного Суду України.

З огляду на викладене, касаційна скарга [заявника] ... та додані до неї матеріали повертаються [заявнику]».

Обставини двох інших заявниць у цій справі – Н. Агеєвої (заява № 45520/10) та С. Хлабустової (заява № 54581/10) – були подібними до окреслених вище в тому, що стосується подання касаційної скарги до Верховного Суду України.

Заявниці скаржилися, що вони були свавільно позбавлені доступу до Верховного Суду України. Перший заявник також стверджував про порушення свого права на розгляд його справи впродовж розумного строку.

Оцінка Суду

Аналізуючи заяви другої і третьої заявниць на предмет прийнятності, ЄСПЛ зауважив, що на відміну від справи першого заявника, де було подано повторну касаційну скаргу, яка згідно із законом мала би бути направлена до Верховного Суду України, до прийняття Конституційним Судом України свого рішення 11 березня 2010 року, заявниці подали свої повторні скарги після ухвалення цього рішення. Як свідчили листи аналогічного змісту, надіслані всім трьом заявникам, ВГСУ розробив єдиний підхід у поверненні повторних скарг і не було жодних підстав вважати, що наслідки рішення Конституційного Суду України, за потреби з допомогою юридичних консультацій, могли бути непередбачуваними.

Зрештою ЄСПЛ вирішив, що заяви другої і третьої заявниць стосовно ймовірного порушення свого права на доступ до Верховного Суду України були явно необґрунтованими й тому мають бути відхилені відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції (пункти 58–60 рішення).

ЄСПЛ не вбачив підстав для визнання неприйнятною заяви першого заявника (№ 65719/10), тому визнав її прийнятною (пункт 43 рішення).

Загальні принципи доступу до суду були узагальнені в рішенні ЄСПЛ у справі *Zubac v. Croatia* ([GC], no. 40160/12, §§ 76–82, 5 квітня 2018 року) (перше речення 44 пункту).

ЄСПЛ далі зауважив, що перший заявник подав повторну касаційну скаргу 29 грудня 2009 року, проте вона не була направлена до Верховного Суду України в межах встановленого законом строку й була повернута заявникові 31 травня 2010 року з посиланням на рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2011 року (пункт 46 рішення).

Тож не було сумнівів у тому, що повернення касаційної скарги першого заявника від 29 грудня 2009 року без її розгляду становило обмеження права на доступ до суду за пунктом 1 статті 6 Конвенції (пункт 47 рішення).

За конкретних обставин цієї справи немає жодних тверджень про те, що зміни в системі касаційних скарг, упроваджені на основі рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2010 року, не мали легітимної

мети чи були іншим чином проблемними. На думку ЄСПЛ, ключове питання, яке підлягало розгляду, полягало в тому, чи була відмова ВГСУ передати повторну касаційну скаргу першого заявника до Верховного Суду України передбачуваною, а отже сумісною з вимогами пункту 1 статті 6 Конвенції (пункт 48 рішення).

ЄСПЛ не ставить під сумнів загально визнаний принцип негайного набрання чинності процесуальними змінами щодо провадження, що триває (див. *Brualla Gyme de la Torre v. Spain*, 19 грудня 1997 року, § 35, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VIII). Цей принцип було також підтверджено у справі *Vorobyeva v. Ukraine* ((dec.), no. 27517/02, 17 грудня 2002 року), у якій заявниця не скористалася засобом правового захисту, запровадженим під час судового розгляду (пункт 49 рішення).

В рішенні у справі *Melnyk v. Ukraine* (no. 23436/03, 28 березня 2006 року) ЄСПЛ розглянув ситуацію, в якій касаційна скарга заявника була відхилена як така, що подана поза межами строку на оскарження, в результаті законодавчих змін (набули чинності до того, як мала би бути подана скарга), якими було зменшено строк подачі касаційної скарги з трьох місяців до одного місяця без перехідних положень чи вказівки на ретроактивне застосування. ЄСПЛ установив, що відхилення касаційної скарги заявника не було передбачуваним та пропорційним меті процесуальних змін, про які йде мова, незважаючи на їхню явно легітимну мету (*ibid.*, §§ 29 та 31) (пункт 50 рішення).

ЄСПЛ нагадує, що доступність, ясність та передбачуваність законодавчих положень і судової практики, особливо в тому, що стосується форми, строків та строків давності, забезпечують ефективність права на доступ до суду. Хоча розвиток судової практики не суперечить належному відправленню правосуддя, в попередніх справах, коли зміни національної судової практики відображалися на цивільних провадженнях, розгляд яких тривав, ЄСПЛ не встановлював порушення, якщо було очевидно, що сторони добре знали або принаймні розумно передбачали те, як розвивається законодавство, і що правової невизначеності їхньої правової ситуації не було (див. загальні принципи та посилання на усталену практику, *Petko Petkov v. Bulgaria*, no. 2834/06, § 32, 19 лютого 2013 року) (пункт 51 рішення).

В цій справі ЄСПЛ зауважив, що повторна касаційна скарга першого заявника була повернута через п'ять місяців після її подання. Жодних дій упродовж цього часу вчинено не було, хоча процесуальне законодавство встановлювало десятиденний строк для передачі ВГСУ разом із доводами сторін матеріалів справи до Верховного Суду України з моменту подачі касаційної скарги (див. статті 111–16 Господарського процесуального кодексу України, цит. в пункті 32 цього рішення) (пункт 52 рішення).

У зв'язку із цим, не роздумуючи над можливим результатом розгляду повторної касаційної скарги першого заявника, якби вона була направлена до Верховного Суду України у встановлений процесуальними нормами строк,

ЄСПЛ погодився з аргументом першого заявника, що було розумно очікувати, що його скарга мала перспективи бути розглянутою (пункт 53 рішення).

У світлі наведеного ЄСПЛ вважає, що в результаті невиправданої затримки в розгляді повторної касаційної скарги першого заявника, поданої до ухвалення Конституційним Судом України свого рішення, обмеження її права на доступ до суду не було передбачуваним (пункт 54 рішення). Тому було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції щодо першого заявника.

Стосовно твердження першого заявника про нерозгляд його справи впродовж розумного строку ЄСПЛ відзначив, що провадження, про яке йде мова, тривало з 9 грудня 2002 року, коли перший заявник порушив провадження в Господарському суді Закарпатської області, до 31 травня 2010 року, коли ВГСУ повернув повторну касаційну скаргу на своє рішення від 3 грудня 2009 року. Тож ЄСПЛ зауважив, що Верховний Суд України, діючи як касаційний суд другої інстанції, 3 квітня 2018 року відмовив у розгляді повторної касаційної скарги відповідача й справу було розглянуто на чотирьох рівнях юрисдикції загалом протягом приблизно семи років та п'яти місяців (пункт 64 рішення).

ЄСПЛ підкреслив, що у світлі тверджень сторін предмет спору не мав невідкладного характеру. Далі ЄСПЛ акцентував, що головні затримки в провадженні (загалом близько двох років та дев'яти місяців) (див. пункт 8 цього рішення) виникли під час розгляду справи судом першої інстанції. Перший заявник не заперечував надану Урядом інформацію про те, що окреслені затримки відбулися через дії першого заявника, а тому не можуть приписуватися Державі. Насамкінець, решта періоду розгляду, що становила близько чотирьох років та восьми місяців, не свідчила про будь-які необґрунтовані затримки (пункт 66 рішення). З урахуванням обставин справи ЄСПЛ установив, що тривалість провадження не перевищувала тієї, яка може вважатися «розумною» (пункт 67 рішення).

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо права на доступ до Верховного Суду України за заявою № 65719/10.

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції стосовно необґрунтованої тривалості провадження за цією ж заявою.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 15 вересня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції на те, що його право на змагальність було порушено національними судами.

Заявник звернувся до Київського окружного адміністративного суду з позовом до Фастівського військкомату, оскаржуючи дату його звільнення зі збройних сил і вимагаючи її виправити. 8 лютого 2016 року суд першої інстанції постановив рішення на його користь. Відповідач оскаржив це рішення.

4 квітня 2016 року Київський апеляційний адміністративний суд (апеляційний суд) надіслав заявнику рекомендованим листом копії (i) ухвали про відкриття апеляційного провадження та (ii) апеляційної скарги відповідача. У цьому ж листі заявника було повідомлено про призначену дату та час слухання. Кореспонденцію повернули з поміткою, що її не було доставлено.

21 квітня 2016 року апеляційний суд розглянув справу за відсутності сторін. Він скасував рішення суду першої інстанції, посилаючись на неправильне застосування відповідного закону та відхиливши вимогу заявника про виправлення дати його звільнення.

26 квітня 2016 року заявник звернувся до апеляційного суду з проханням повідомити його про перебіг апеляційного провадження. Йому відповіли, що його справу вже розглянуто 21 квітня 2016 року та йому надіслано відповідне рішення.

Заявник подав касаційну скаргу на рішення від 21 квітня 2016 року, виклавши свої доводи щодо суті справи та стверджуючи, що він не мав змоги представити їх апеляційному суду, оскільки не був повідомлений про дату призначеного розгляду апеляційної скарги. 13 червня 2016 року Верховний Суд відхилив апеляцію заявника з питань права й залишив без змін рішення апеляційного суду, встановивши, що останній правильно застосував відповідний закон.

Оцінка Суду

Відповідні загальні принципи, що стосуються права на змагальність, були викладені у справі *«Лазаренко та інші проти України»* (№ 70329/12 та 5 інших, §§ 36 і 37, 27 червня 2017 року).

ЄСПЛ зауважив, що згідно з національним законодавством (стаття 190 Кодексу адміністративного судочинства України) апеляційний суд мав обов'язок повідомити заявника про майбутню апеляцію та запропонувати йому викласти свої доводи. На відміну від багатьох інших справ, розглянутих ЄСПЛ, де у відповідних матеріалах не було доказів того, що належна кореспонденція була надіслана заявникам (див., наприклад, *«Стрижак проти України»*, № 72269/01, § 39, 8 листопада 2005 року; *Hudáková and Others v. Slovakia*,

№ 23083/05, §§ 30–32, 27 квітня 2010 року; і *Лазаренко та інші*, згадане вище, §§ 36 і 43), у цій справі докази, надані сторонами, показали, що 4 квітня 2016 року апеляційний суд справді надіслав заявнику рекомендованим листом повідомлення про апеляційну скаргу відповідача. Отже, виявляється, що національний суд належним чином дотримався вимоги, встановленої національним процесуальним законодавством.

ЄСПЛ також зазначив, що хоча загальна концепція справедливого судового розгляду та фундаментальний принцип змагальності провадження вимагають, щоб судові документи були належним чином вручені учаснику судового процесу, стаття 6 Конвенції не заходить так далеко, щоб зобов'язувати національні органи влади забезпечити бездоганне функціонування поштової системи (див., наприклад, згадане вище рішення у справі *Лазаренко та інші*, § 37, і, у контексті статті 8 Конвенції, *Foley v. the United Kingdom* (dec.), № 39197/98, 11 вересня 2001 року).

Інакше кажучи, органи влади можуть бути притягнуті до відповідальності лише за ненадіслання відповідних документів заявнику. Той факт, що заявник не отримав кореспонденцію, надіслану йому апеляційним судом, сам по собі недостатній для того, щоб стати аргументованою підставою для заяви заявника про те, що його права за пунктом 1 статті 6 Конвенції були порушені (див. *Yeremeyev v. Ukraine*, (dec.) [Committee], № 64766/12, §§ 31 і 32, 26 березня 2019 року, та *Sydorenko v. Ukraine* (dec.) [Committee], № 73193/12, § 32, 18 лютого 2021 року).

Крім того, заявник мав змогу надати свої аргументи суду останньої інстанції, який належним чином їх розглянув. Ніщо в матеріалах справи не свідчить про те, що це рішення суду було довільним або явно необґрунтованим.

Висновок

Заява оголошена неприйнятною та відхилена відповідно до пунктів 3 (а) та 4 статті 35 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 24 лютого 2022 року, оприлюднене 15 вересня 2022 року та є остаточним.

Обставини справи

Справа стосувалася питання про те, чи було провадження про адміністративне правопорушення щодо відмови заявника носити маску для обличчя (частина заходів щодо контролю за поширенням вірусу SARS-CoV-2, що спричиняє захворювання COVID-19) порушенням прав заявника за статтями 6 і 7 Конвенції.

30 грудня 2020 року заявник зайшов до супермаркету без маски для обличчя та відмовив охоронцеві на зауваження про необхідність надягнути її. Працівники супермаркету викликали поліцію. Поліцейський склав протокол про адміністративне правопорушення, яким визнав заявника винним у вчиненні правопорушення, визначеного частиною другою статті 44-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка передбачає штраф від 170 до 250 грн за відсутність маски для обличчя в громадських будівлях і громадському транспорті під час карантину. На заявника було накладено штраф у розмірі 170 грн (на той час близько 4,90 євро).

У своїй наступній апеляційній скарзі заявник заперечував не сам факт своєї відмови носити маску для обличчя, а скоріше законність і необхідність заходів контролю пандемії, зокрема носіння маски, запроваджених владою.

Вимоги щодо носіння маски в громадських установах та громадському транспорті встановлено постановою Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2020 року № 1236 у межах заходів щодо протидії пандемії COVID-19.

1 березня 2020 року Суворовський районний суд м. Одеси відхилив скаргу заявника та залишив без змін накладений штраф. Суд постановив, що відповідне законодавство, яке встановлює заходи боротьби з пандемією і відповідальність за недотримання вимоги про носіння маски, діяло на час подій і тому дії поліцейського були правомірними.

Оцінка Суду

Насамперед ЄСПЛ відзначив дуже скромну суму штрафу, накладеного на заявника. Проте ЄСПЛ постановив, що порушення Конвенції може стосуватися важливих принципових питань і таким чином спричинити значну шкоду, не зачіпаючи грошових інтересів (див., наприклад, *Burov v. Moldova* (dec.), № 38875/03, § 30, 14 червня 2011 року). Беручи до уваги також факт, що на той час заявник був зареєстрований як безробітний, і враховуючи наведені нижче висновки щодо інших аспектів його скарг, ЄСПЛ готовий керуватися припущенням, що заявник міг зазнати значної шкоди внаслідок стверджуваних порушень Конвенції.

ЄСПЛ повторив, що він не має діяти як суд апеляційної інстанції чи, як іноді кажуть, суд четвертої інстанції щодо рішень національних судів.

Згідно з прецедентною практикою ЄСПЛ національні суди володіють найвигіднішою позицією для оцінювання достовірності показів свідків і відповідності доказів щодо питань у справі (див. *López Ribalda and Others v. Spain* [GC], №№ 1874/13 і 8567/13, § 89, 17 жовтня 2019 року).

ЄСПЛ зазначив, що в матеріалах цієї справи немає нічого, що могло б привести його до висновку, що національні суди діяли свавільно або необґрунтовано при оцінюванні доказів, встановленні фактів або тлумаченні національного законодавства. ЄСПЛ також указав, що заявник, який був присутній на судовому засіданні в суді першої інстанції, по суті, стверджував, що введення заходів контролю пандемії включно з вимогою носити маску для обличчя і подальші дії поліції з накладення на нього штрафу були незаконними.

Національні суди належним чином розглянули доводи заявника, встановили, що він вчинив адміністративне правопорушення, передбачене чинним законодавством, й ухвалили відповідне рішення.

Тож немає жодних ознак того, що заявнику будь-яким чином перешкоджали викласти свою позицію або що висновки національних судів були довільними чи явно необґрунтованими.

Щодо аргументу заявника про те, що поліцейський, який накладав штраф, не був «судом, встановленим законом», ЄСПЛ повторює свою усталену прецедентну практику, згідно з якою навіть якщо адміністративний орган, який вирішує спори щодо «цивільних прав та обов'язків» певною мірою не відповідає пункту 1 статті 6 Конвенції, порушення Конвенції не може бути встановлено, якщо провадження в цьому органі «підлягає подальшому контролю з боку судового органу, який має повну юрисдикцію та надає гарантії пункту 1 статті 6» (див. *Ramos Nunes de Carvalho e Sa v. Portugal* [GC], № 55391/13 та 2 інших, § 132, 6 листопада 2018 року).

Отже, ця частина заяви є явно необґрунтованою та має бути відхилена відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

Заявник також скаржився, що його засудження порушило статтю 7 Конвенції. ЄСПЛ зазначив, що правопорушення, за яке заявника було притягнуто до відповідальності, могло каратися лише штрафом у незначній сумі.

Такий штраф не міг бути замінений на позбавлення волі в разі його несплати. Звідси випливає, що провадження, про яке йдеться, не передбачало визначення «кримінального обвинувачення» у значенні статті 6 Конвенції і що це положення, відповідно, не застосовувалося до провадження за його кримінальним аспектом. За цих обставин і з причин узгодженості тлумачення Конвенції та протоколів до неї загалом стаття 7 Конвенції також не може вважатися такою, що може бути застосована (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі *Gestur Jonsson and Ragnar Halldyr Hall v. Iceland* [GC], №№ 68273/14 та 68271/14, §§ 112–13, 22 грудня 2020 року).

Зрештою, ЄСПЛ визнав, що ця частина заяви є несумісною *ratione materiae* з положеннями Конвенції та протоколів до неї і має бути визнана неприйнятною відповідно до пунктів 3 (а) і 4 статті 35 Конвенції.

Висновок

Заяву визнано неприйнятною.

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 19 травня 2022 року, оприлюднене 15 вересня 2022 року та є остаточним.

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника за пунктами 1 та 3 (d) статті 6 Конвенції на те, що його було засуджено апеляційним судом після ухвалення судом першої інстанції виправдувального вироку, навіть попри те, що апеляційний суд не допитав деяких свідків, на показаннях яких ґрунтував свій виправдувальний вирок суд першої інстанції.

У листопаді 2013 року в м. Чернігові відбулася демонстрація. Заявникові, заступнику начальника обласної міліції на час подій, було пред'явлено обвинувачення в незаконному втручанні у право на мирні зібрання.

Згідно з обвинуваченнями заявник усвідомлював, що демонстрація не становила жодного ризику для громадського порядку, але наказав офіцеру міліції надіслати міській владі листа з неправдивими твердженнями про наявність такого ризику. На підставі цього листа органи влади домоглися ухвалення судом рішення про заборону установлення мітингувальниками наметів та аудіо-й відеоапаратури. Утім, такі конструкції й обладнання були встановлені. Заявник наказав правоохоронцям допомогти державним виконавцям у демонтажі цього обладнання та заблокувати доступ демонстрантів до нього. Водночас заявник діяв протиправно, оскільки знав про відсутність судового рішення, яке б конкретно дозволяло демонтаж обладнання.

4 лютого 2016 року суд першої інстанції виправдав заявника. Суд частково мотивував своє рішення показаннями шести офіцерів міліції, нижчих за рангом, які були присутні під час демонтажу й засвідчили, що особисто не бачили, як заявник керував цією операцією.

1 червня 2017 року Апеляційний суд Чернігівської області, провівши слухання в присутності сторін, повторно дослідив значну частину доказів у справі, зокрема показання свідків, але відмовив у допиті вищезгаданих офіцерів. Суд визнав заявника винним та призначив йому покарання у вигляді трьох років позбавлення волі умовно.

20 лютого 2018 року Верховний Суд залишив без змін вирок апеляційного суду в цій частині.

Оцінка Суду

Відповідні загальні принципи були підсумовані в рішенні ЄСПЛ у справі *Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine* (no. 42310/04, § 273, 21 квітня 2011 року) і *Chernega and Others v. Ukraine* (no. 74768/10, §§ 176 та 177, 18 червня 2019 року) (пункт 8 рішення).

Немає жодних припущень щодо того, що апеляційний суд засудив заявника, не надавши йому можливості бути заслуханим чи розглянути будь-які усні докази у справі (зіставте *Botten v. Norway*, 19 лютого 1996 року,

§ 53, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-I, та *Júlíus Þór Sigurþórsson v. Iceland*, no. 38797/17, §§ 39–44, 16 липня 2019 року) (пункт 9 рішення).

Найімовірніше, питання в цій справі полягало в тому, чи не зашкоджує відмова апеляційного суду взяти до уваги показання шістьох свідків-офіцерів міліції без проведення їх допиту справедливості провадження щодо заявника, що насамперед варто розглянути у світлі принципів стосовно допиту свідків сторони захисту (див. *Murtazaliyeva v. Russia* [GC], no. 36658/05, §§ 158–68, 18 грудня 2018 року); у будь-якому разі головним є питання й того, чи було кримінальне провадження загалом справедливим (див. *Chernika v. Ukraine*, no. 53791/11, §§ 51 та 52, 12 березня 2020 року, з наступними посиланнями) (пункт 10 рішення).

У цій справі ні конкретні причини сторони захисту, наведені останньою стосовно прохання про допит свідків (згаданих у пунктах 4 та 5 цього рішення), ні мотиви суду в їх відхиленні не були відомі ЄСПЛ, адже він не отримав ані клопотання, ані рішення за результатами його розгляду. Однак з урахуванням того, що суд першої інстанції, ухвалюючи виправдувальний вирок щодо заявника, частково послався на показання цих свідків, причини, наведені заявником у своєму клопотанні, мали бути досить зрозумілими для апеляційного суду (пункт 12 рішення).

Щодо причин відхилення цього клопотання видається, що вони прямо не вказані, але їх можна було зрозуміти, звернувшись до рішення апеляційного суду. Цей аспект справи варто вирішити через надання відповіді на питання про те, чи не зашкодила відмова апеляційного суду в допиті цих свідків загальній справедливості провадження (пункт 13 рішення).

Повертаючись до цього питання, ЄСПЛ зауважив, що зазначені показання шістьох свідків-офіцерів міліції в жодному разі не стосувалися ключового елемента пред'явлених заявникові обвинувачень, а саме, що він доручив підпорядкованому офіцерові ввести міську владу в оману стосовно наявності ризиків для громадського порядку, які може спричинити запланована демонстрація. Сам підпорядкований офіцер був допитаний як судом першої інстанції, так і апеляційним судом. Хоча суд першої інстанції не довіряв його показанням, у яких він вказав на заявника як на джерело інформації в листі, яка вводить в оману, та як на ініціатора, апеляційний суд прийняв їх (пункт 14 рішення).

Що стосується демонтажу обладнання, то ключові докази проти заявника полягали в показаннях протестувальників, які в судах обох інстанцій називали заявника командиром, відповідальним за демонтаж. Хоча суд першої інстанції не повірив цим показанням, апеляційний суд сам допитав цих свідків, показання яких прийняв. Крім того, офіцер Я., який на час подій був керівником міліції громадської безпеки м. Чернігова, був допитаний судами першої та апеляційної інстанцій. Під час допиту в апеляційній інстанції він стверджував, що заявник інформував офіцерів міліції до початку операції і здійснював загальне керівництво операцією з демонтажу в парку (пункт 15 рішення).

Так само суди обох інстанцій дослідили відеодокази, про які йшла мова. Суд першої інстанції визнав, що на відео можна було побачити заявника, який давав вказівки офіцерам міліції розганяти мітингувальників або фіксувати їхні дії на відео (пункт 16 рішення).

ЄСПЛ не вбачив нічого свавільного чи явно необґрунтованого в іншому тлумаченні цих доказів / показань апеляційним судом у тому сенсі, що заявник давав вказівки не лише про фіксацію дій протестувальників, а і про усунення їх із місця події. Апеляційний суд чітко зазначив, що відео було хорошої якості, дозволяло ідентифікувати залучених осіб і мало високу доказову цінність, оскільки не залежало від суб'єктивного тлумачення окремих свідків, які розповідали про відповідні події (пункт 17 рішення).

Це твердження можна вважати опосередкованим коментарем щодо обмеженої цінності показань шістьох свідків-офіцерів міліції, які апеляційний суд не розглянув: справді, показання цих свідків про те, що вони особисто не бачили заявника при керуванні операцією з демонтажу, обмежувалися їхнім особистим досвідом та спостереженнями, а тому не спростовували інших доказів, досліджених апеляційним судом, з яких випливало, що заявник фактично керував операцією (порівняйте *Salogub v. Ukraine (dec.)* [Committee], no. 21971/10, 10 грудня 2019 року) (пункт 18 рішення).

Насамкінець апеляційний суд безпосередньо дослідив усі ключові докази й навів причини незгоди з оцінкою цих доказів судом першої інстанції. Заявник мав повну можливість коментувати та оскаржувати всі докази у справі. Він не стверджував про перешкоди в перехресному допиті свідків, яких допитав апеляційний суд і показання яких зрештою були покладені в основу його рішення (пункт 19 рішення).

ЄСПЛ нагадав, що до його функцій не входить розгляд тверджень про ймовірні помилки факту або права, допущені національними судами, за винятком випадків і меж, у яких вони можуть порушити права і свободи, захищені Конвенцією. Стаття 6 Конвенції не встановлює будь-яких правил допустимості доказів або методів їх оцінки, адже ці питання передусім мають регулювати національне законодавство та суди. ЄСПЛ не має діяти як суд четвертої інстанції, тому не ставитиме під сумнів оцінку національних судів за пунктом 1 статті 6 Конвенції, якщо лише їхні висновки не будуть свавільними чи явно необґрунтованими (див., до прикладу, *De Tommaso v. Italy* [GC], no. 43395/09, § 170, 23 лютого 2017 року, з наступними посиланнями). В цій справі ніщо не свідчить про таку свавільність чи явну необґрунтованість (пункт 20 рішення).

ЄСПЛ дійшов висновку, що заявник не пред'явив аргументовану скаргу на те, що його засудження апеляційним судом без проведення повторного допиту певних свідків зашкодило справедливості кримінального провадження щодо нього в цілому (пункт 21 рішення).

Отже, скарга є явно необґрунтованою і має бути відхилена згідно з пунктами 3 (а) та 4 статті 35 Конвенції (пункт 22 рішення).

Висновок

Заяву визнано неприйнятною.

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 9 червня 2022 року, оприлюднене 15 вересня 2022 року та є остаточним.

M.K. v. Ukraine (№ 24867/13)

Обставини справи

Справа стосувалася імовірного порушення права заявниці на повагу до свого приватного життя за статтею 8 Конвенції в тому, що аналіз крові для визначення наявності ВІЛ було здійснено незаконно під час проходження заявницею регулярного медичного огляду у військовому госпіталі та вона не була належним чином поінформована про результати аналізу. Заявниця також скаржилася на те, що результати аналізу були незаконно розголошені третім особам, зокрема її роботодавцю за місцем служби.

Заявниця безуспішно намагалася домогтися відшкодування шкоди госпіталем за незаконне проведення аналізу й розголошення результатів тестування. Так само їй не вдалося притягнути медичний персонал госпіталю до кримінальної відповідальності.

Остаточне рішення у справі за позовом заявниці було ухвалено Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ 19 жовтня 2012 року.

Оцінка Суду

ЄСПЛ вже раніше визнавав, що розголошення без згоди пацієнта медичних записів (історій хвороб), що містять конфіденційні персональні дані про пацієнта, клінікою Управління соціального страхування і, відповідно, ширшому колу державних службовців становило втручання в право пацієнта на повагу до приватного життя (див. *M.S. v. Sweden*, 27 серпня 1997 року, § 35, *Reports* 1997-IV). Розголошення медичних даних медичними установами, зокрема, роботодавцю пацієнта також становить втручання в право на повагу до приватного життя (див. *Radu v. the Republic of Moldova*, no. 50073/07, § 27, 15 квітня 2014 року) (пункт 35 рішення).

Будь-яке втручання в індивідуальні права, передбачені статтею 8 Конвенції, може виправдовуватися лише за пунктом 2 статті 8 Конвенції, якщо воно відбувається згідно із законом, переслідує одну або декілька легітимних цілей, про які йдеться в цьому пункті, та є необхідним у демократичному суспільстві для досягнення такої мети (див. *Azer Ahmadov v. Azerbaijan*, no. 3409/10, § 63, 22 липня 2021 року) (пункт 36 рішення).

ЄСПЛ підкреслив, що заява заявниці мала три аспекти. Заявниця скаржилася, по-перше, на неналежне повідомлення про результати тестування на наявність ВІЛ, по-друге, що інформація про стан її здоров'я була розголошена госпіталем її матері, і, по-третє, що вказана інформація була розголошена також військовій

частині за місцем служби заявниці. Тому ЄСПЛ послідовно розглянув ці три аспекти (пункт 38 рішення).

Чи була заявниця належним чином поінформована про свій діагноз

ЄСПЛ наголосив, що інформування про діагноз потрібне для того, щоб особа могла зробити усвідомлений та незалежний вибір стосовно свого догляду, підтримки й лікування. Право на інформацію – основоположний етичний і правовий принцип, особливо за умови ризику подальшого поширення хвороби особою. З огляду на положення національного законодавства заявниця мала право на отримання інформації про результати свого тестування на ВІЛ (див. статтю 7 Закону України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» 1992 року (Закон про ВІЛ), чинну на час подій, цит. в пункті 24 цього рішення). Щодо цього питання у сторін розбіжностей не було. Однак сторони розходилися в тому, чи були дотримані ці умови госпіталем: Уряд, посилаючись на висновки національних судів, стверджував про належне інформування заявниці медичним персоналом про свій діагноз, натомість заявниця заперечувала, що була повідомлена про результати тестування на наявність ВІЛ (пункт 39 рішення).

Тоді як заміна оцінки обставин національними судами власною не є завданням ЄСПЛ (див. *Radomilja and Others v. Croatia* [GC], nos. 37685/10 та 22768/12, § 150, 20 березня 2018 року), останній не міг не відзначити те, що згідно із Законом про ВІЛ ВІЛ-інфікована особа зобов'язана письмово підтвердити отримання інформації про позитивний результат тесту та рекомендацій про подальше лікування (див. статтю 12 Закону про ВІЛ, цитованого в пункті 24 цього рішення). Національні суди не посилалися на такі письмові докази, й аргументи заявниці щодо цього залишилися без відповіді. Так само Уряд не надав жодного такого документа ЄСПЛ. Прохання (заява) заявниці про виписку з госпіталю, на яку послався Уряд, таким документом не може вважатися, оскільки воно не містило відповідних елементів (пункт 40 рішення).

За цих обставин ЄСПЛ не може погодитися з висновками національних судів і вважає, що мало місце втручання в право заявниці на повагу до свого приватного життя через неналежне інформування її госпіталем про результати аналізу на ВІЛ. Керуючись зазначеними вище підставами, ЄСПЛ вирішив, що таке втручання не було «згідно із законом» у розумінні пункту 2 статті 8 Конвенції (пункт 41 рішення).

Тому ЄСПЛ не був зобов'язаний з'ясовувати, чи переслідувало втручання легітимну мету, і, якщо так, чи було воно пропорційним переслідуваній легітимній меті (див. *Y.Y. v. Russia*, no. 40378/06, § 59, 23 лютого 2016 року). Тому мало місце порушення статті 8 Конвенції (пункти 42 і 43 рішення).

Стверджуване розголошення результатів аналізу матері заявниці

ЄСПЛ зазначив, що українське законодавство на час подій передбачало суворі вимоги для забезпечення захисту медичних даних (див. пункти 23 та 24 цього рішення). Порушення правил конфіденційності інформації про стан здоров'я будь-якої особи є навіть кримінально караним діянням (див. пункт 22 цього рішення). Стаття 8 Закону про ВІЛ, що приділяє увагу особливому захисту осіб, які страждають на ВІЛ, чітко забороняє медичним працівникам розголошувати інформацію про позитивний ВІЛ-статус особи будь-кому, окрім особи, якої це стосується. З правила про нерозголошення є винятки, які поширюються тільки на батьків пацієнта лише в разі, якщо пацієнт неповнолітній (див. пункт 24 цього рішення), чого в ситуації заявниці не було (пункт 45 рішення).

Визнаючи скаргу заявниці на незаконність розголошення інформації про її ВІЛ-статус її матері необґрунтованою, національні суди мотивували свої рішення так: (а) заявниця не довела, що не давала свою усну згоду на розголошення інформації, і жодної письмової згоди на це законодавство не вимагало; (б) діагноз уже був відомий матері заявниці; (с) розголошення такої інформації близьким особам, таким як батьки, мало за мету надання психологічної підтримки заявниці й не розглядалося як розголошення інформації про її діагноз (див. пункти 14 та 16 цього рішення). Водночас національні суди не посилалися на будь-яке законодавче положення і не роз'яснили значення зазначених вище висновків із точки зору застосовного права та його тлумачення (пункт 46 рішення).

ЄСПЛ зауважив, що Закон про ВІЛ, насамперед спрямований на сувору заборону будь-якого необґрунтованого розголошення про статус ВІЛ-інфікованої особи, не передбачав винятку для інформування медичним персоналом родича про ВІЛ-статус особи на основі усної згоди пацієнта (пункт 47 рішення).

З огляду на наведене ЄСПЛ вирішив, що розголошення госпіталем інформації про стан здоров'я заявниці її матері чи то у вигляді «інформування», чи то «підтвердження» не мало правової основи, яка б відповідала вимогам Конвенції, і тому не «було згідно із законом» у розумінні пункту 2 статті 8 Конвенції. Відповідно, ЄСПЛ не був зобов'язаний з'ясувати, чи переслідувало розголошення легітимну мету, і, якщо так, то чи було воно пропорційним легітимній меті (див. *Y.Y. v. Russia*, no. 40378/06, § 59, 23 лютого 2016 року). Тож мало місце порушення статті 8 Конвенції (пункти 50 і 51 рішення).

Стверджуване розголошення результатів військової частини

Насамперед ЄСПЛ зауважив, що медичний огляд заявниці проводився в межах оцінки стану її здоров'я для визначення придатності до військової служби. Заявниця не скаржилася на те, що її звільнення за станом здоров'я на підставі результаті медичного огляду становило порушення статті 8 Конвенції. Тому ЄСПЛ не зобов'язаний робити висновки щодо цього питання, а його розгляд обмежився питанням про передачу інформації про стан здоров'я

заявниці до її військової частини, стосовно чого і висувалася скарга (пункт 52 рішення).

ЄСПЛ раніше вже визнавав, що роботодавці можуть мати легітимний інтерес в інформації про фізичне здоров'я працівників, особливо в контексті покладення на них певних професійних обов'язків, пов'язаних із конкретними навичками, функціями чи компетенціями, але підкреслив, що збір й обробка відповідної інформації має бути законною і забезпечувати дотримання справедливого балансу між інтересами роботодавця та побоюваннями кандидата щодо конфіденційності (див. *Surikov v. Ukraine*, no. 42788/06, § 91, 26 січня 2017 року) (пункт 54 рішення).

У цій справі національні суди посилалися на Положення про військово-лікарську експертизу та медичний огляд у Збройних Силах України, затверджене наказом Міністерства оборони України № 2 від 4 січня 1994 року (чинне до 28 листопада 2008 року), як на правову основу обробки інформації про стан здоров'я заявниці. ЄСПЛ зазначив, що це Положення було публічним документом, який закріплював конкретні правила, що регулювали медичний огляд військовослужбовців і дозволяли доступ до даних про стан їхнього здоров'я після огляду військово-лікарськими комісіями й командирами відповідної військової частини без установа будь-яких винятків щодо діагнозу (див. пункт 25 цього рішення) (пункт 55 рішення).

Водночас ЄСПЛ зауважує, що застосування вказаних пунктів Положення стосовно діагнозу ВІЛ явно суперечило Закону про ВІЛ, на який посилалася заявниця і який передбачав особливий захист ВІЛ-інфікованих осіб та встановлював виключний перелік осіб й установ, яким може надаватися інформація про ВІЛ-позитивний статус особи. Цей Закон не містив жодного винятку з нерозголошення стосовно військовослужбовців для будь-яких цілей (див. пункт 24 цього рішення) (пункт 56 рішення).

ЄСПЛ також указав, що Закон про ВІЛ мав юридичну силу акта Парламенту, тоді як наказ Міноборони був підзаконним нормативно-правовим актом і тому законно не міг впроваджувати додаткові обмеження прав та обов'язків, передбачених законом (пункт 57 рішення).

За цих обставин важко зрозуміти, чому Положення мало вважатися таким, яке превалювало над Законом про ВІЛ. Ані національні суди у своїх рішеннях, ані Уряд у своїх міркуваннях жодним чином не розглянули цього конкретного та важливого аргументу, який заявниця послідовно висловлювала як у межах національного провадження, так і в ЄСПЛ (пункт 58 рішення).

Крім того, навіть припустивши, що передача результатів медичних оглядів заявниці до військової частини мала певну правову основу в національному законодавстві, ЄСПЛ вирішив, що непослідовність у чинному на той час законодавстві з такого важливого питання, як розголошення ВІЛ-статусу особи, як і в цій справі, порушувала вимогу «якості закону» згідно з Конвенцією і створила ситуацію, яка не була для заявниці передбачуваною в розумінні усталеної практики ЄСПЛ за пунктом 2 статті 8 Конвенції (див., *mutatis mutandis*,

Shchokin v. Ukraine, nos. 23759/03 та 37943/06, § 56, 14 жовтня 2010 року; *Serkov v. Ukraine*, no. 39766/05, § 42, 7 липня 2011 року; та *Alta v. Turkey* (no. 2), no. 11236/09, § 57, 9 квітня 2019 року). Із цього випливає, що втручання у приватне життя заявниці не було законним для цілей статті 8 Конвенції (пункти 59 і 60 рішення).

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) через неінформування госпіталем заявниці про результати тестування на наявність ВІЛ та розголошення позитивного ВІЛ-статусу заявниці її матері й за місцем роботи.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 15 вересня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Обставини справи

Заява стосувалася скарг заявниці за статтею 8 Конвенції через виселення її і доньки та стверджуваного відокремлення від 4-річної доньки.

У травні 1999 року Ю. М. (майбутній чоловік заявниці) та О. М. (його старша донька від попереднього шлюбу) отримали статус наймачів жилого приміщення в будинку державного / громадського фонду. Ю. М. та О. М. були офіційно зареєстровані як особи, які мали право проживати в цій квартирі.

Судовий розгляд стосовно квартири

У 2006 році Ю. М. порушив судове провадження зі скасування місця реєстрації О. М. у цій квартирі. 30 жовтня цього ж року Голосіївський районний суд міста Києва розглянув справу за відсутності О. М. та задовольнив позов Ю. М. Через місяць О. М. було знято з реєстрації в цій квартирі.

У грудні 2006 року заявниця одружилася з Ю. М., який страждав від алкоголізму. В січні 2007 року заявниця зареєструвала своє місце проживання в цій квартирі як новий член родини захищеного орендаря. За її словами, вона постійно проживала в цій квартирі з Ю. М.; за твердженнями Уряду, – ні.

В липні 2007 року заявниця народила доньку, батьком якої у свідоцтві про народження був зазначений Ю. М. Доньку так само було зареєстровано в цій квартирі.

Тим часом у червні 2008 року районний суд скасував заочне рішення від 30 жовтня 2006 року на підставі заяви О. М. і розпочав новий розгляд у справі. В липні 2008 року О. М. подала зустрічний позов із вимогою про скасування місця реєстрації заявниці та її доньки у квартирі та їх виселення.

В березні 2009 року Ю. М. помер, і заявниця замінила його в судовому розгляді від свого імені та від імені доньки.

Після декількох етапів судових проваджень 21 грудня 2010 року районний суд вирішив, що О. М. не втратила своє право на заняття квартири й тому мала бути отримана її згода перед тим, аби реєструвати заявницю в цій квартирі. Оскільки такої згоди не було запитано та отримано, заявниця не набула будь-якого права на реєстрацію свого місця проживання в цій квартирі або проживати там після смерті Ю. М. Однак реєстрація місця проживання доньки заявниці була законною, оскільки Ю. М. мав право реєструвати своїх неповнолітніх дітей у квартирі без згоди будь-кого. Суд вирішив, що ні донька заявниці, ні вона сама не можуть бути виселені, оскільки, зокрема, заявниця не може бути відокремлена від своєї доньки, яка законно проживала у квартирі.

5 жовтня 2011 року Апеляційний суд міста Києва скасував це рішення і вирішив, що О. М. та донька заявниці мали право проживати у квартирі, а заявниця – ні, через що має бути виселена.

6 лютого 2012 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (ВССУ) відхилив касаційну скаргу заявниці на рішення апеляційного суду. Пізніше заявниця поскаржилася до прокуратури та районної державної адміністрації на те, що в результаті рішення апеляційного суду її донька могла проживати у квартирі, а заявниця – ні, що мало б наслідком відокремлення матері від доньки та не відповідало б найкращим інтересам дитини.

Районна державна адміністрація оскаржила рішення апеляційного суду до ВССУ. 2 жовтня 2013 року суд касаційної інстанції оскаржувані рішення судів першої та апеляційної інстанцій скасував і направив справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Водночас суд першої інстанції вирішив зупинити провадження до завершення розгляду у справі про визнання шлюбу Ю. М. та заявниці недійсним (див. далі).

12 лютого 2018 року суд першої інстанції задовольнив позов О. М. і скасував реєстрацію місця проживання заявниці та її доньки у квартирі, про яку йдеться, беручи до уваги рішення суду від 25 квітня 2017 року (див. далі). Зокрема, суд установив, що вони ніколи не набували права проживати у квартирі або бути зареєстрованими мешканцями в ній.

Судовий розгляд із визнання шлюбу недійсним

25 квітня 2017 року районний суд на підставі поданої позовної заяви О. М. установив, що шлюб між заявницею та Ю. М. є недійсним, а також, що Ю. М. не був біологічним батьком доньки заявниці й не давав своєї згоди на реєстрацію себе батьком дитини. Суд виключив Ю. М. з актового запису про народження доньки заявниці. Крім того, суд визначив, що не було доказів того, що заявниця та Ю. М. проживали разом сім'єю в спірній квартирі чи створили родину. Суд узяв до уваги письмові показання племінників та родичів Ю. М. Ці свідки стверджували, що Ю. М. проживав у своїй квартирі сам і що вони не бачили, що заявниця та її дитина проживали з ним.

Це рішення підтримав ВССУ 15 листопада 2017 року.

Заявниця скаржилася, що вона та її донька були виселені з квартири, яку вони займали. Вона також стверджувала, що рішенням від 5 жовтня 2011 року суд розпорядився про її виселення, таким чином відокремивши від її 4-річної доньки, яка законно проживала у квартирі.

Оцінка Суду

Уряд стверджував, що заявниця зловжила своїм правом на подання індивідуальної заяви до ЄСПЛ, оскільки не поінформувала ЄСПЛ про рішення ВССУ від 2 жовтня 2013 року та про подальше провадження. Як альтернативу Уряд зазначив, що, посилаючись на висновки національних судів, не можна вважати, що квартира була «житлом» у розумінні статті 8 Конвенції. Національні суди оцінили пропорційність виселення заявниці.

Заявниця не погодилася і підтримала свої скарги. Вона вказувала, що не знала про рішення від 2 жовтня 2013 року та про подальше провадження у справі і що в будь-якому разі ці зміни не були на її користь.

ЄСПЛ нагадав, що встановлення обставин справи – прерогатива національних судів (див., *mutatis mutandis*, *De Tommaso v. Italy* [GC], no. 43395/09, § 170, 23 лютого 2017 року). В цій справі ЄСПЛ не вбачив підстав сумніватися у висновку національних судів у тому, що заявниця не створила родину з Ю. М. та не проживала з ним і донькою у його квартирі (див. пункт 25 цього рішення). Тому ЄСПЛ вирішив, що спірна квартира не може вважатися «житлом» заявниці та її доньки в розумінні статті 8 Конвенції (див. *Winterstein and Others v. France*, no. 27013/07, § 141, 17 жовтня 2013 року, з наступними посиланнями). ЄСПЛ також підкреслив, що заявниця не оскаржила рішення районного суду про визнання недійсним шлюбу (див. пункт 24 цього рішення). Навіть якщо припустити, що заявниця дізналася про наявність цього рішення лише із заперечень Уряду, поданих до ЄСПЛ у 2020 році, їй нічого не заважало подати запізнілу касаційну скаргу, пояснивши, чому вона не могла подати її вчасно, і просити про поновлення строку на касаційне оскарження.

Далі ЄСПЛ наголосив, що після рішення від 5 жовтня 2011 року заявниця продовжувала жити разом зі своєю донькою. Наведене вище рішення не стосувалося її батьківських прав і не перешкоджало їй жити разом із донькою в місці, відмінному від спірної квартири.

З огляду на наведене ЄСПЛ вирішив, що заява має бути визнана неприйнятною як явно необґрунтована відповідно до пунктів 3 та 4 статті 35 Конвенції. У світлі цього висновку ЄСПЛ не було необхідності ухвалювати рішення за іншими запереченнями, поданими Урядом.

Висновок

Заяву визнано неприйнятною.

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом 24 березня 2022 року, оприлюднене 15 вересня 2022 року та є остаточним.

ANATOLIY YEREMENKO v. Ukraine (№ 22287/08)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника – журналіста – за статтею 10 Конвенції на судове провадження щодо дифамації та запобіжного заходу проти нього, яке було наслідком написаної ним статті в щотижневій національній аналітичній газеті «Дзеркало тижня». Стаття стосувалася імовірної судової корупції, зокрема вироку, ухваленого в м. Донецьку на підставі підробленої копії документа, що містилась у справі.

Заявник також описав у статті схему дій, притримуючись якої сторони у справі могли отримати бажаний результат розгляду справи в суді, навіть якщо їхня позиція була програвною. Судді Господарського суду Донецької області та Донецького апеляційного господарського суду звернулися до Ворошиловського районного суду м. Донецька (районний суд) із заявою про вжиття запобіжних заходів і забезпечення доказів.

8 квітня 2005 року районний суд зобов'язав редакцію «Дзеркала тижня» видалити статтю з вебсайту газети.

Заявник, газета та Ч. (сторона у справі, якої також стосувалася стаття) подали апеляцію на це рішення, зазначивши, зокрема, що тимчасовий запобіжний захід, такий як видалення статті з вебсайту, не був передбачений національним законодавством тощо.

26 серпня 2005 року Апеляційний суд Донецької області залишив рішення районного суду без змін.

Заявник безуспішно подав касаційну скаргу.

Зазначені вище судові рішення були виконані, а оскаржувану статтю було видалено з вебсайту газети в невстановлену дату, але не пізніше ніж 18 серпня 2005 року.

28 березня 2005 року А., голова Донецького апеляційного господарського суду, та Б., колишній заступник голови Донецького окружного адміністративного суду, надіслали листа до головного редактора «Дзеркала тижня» з вимогою спростувати інформацію, опубліковану в статті від 12 березня 2005 року.

23 квітня 2005 року після ухвали про тимчасовий запобіжний захід, постановленої районним судом, «Дзеркало тижня» опублікувало продовження попередньої статті із зазначенням А. та Б. авторами листа з проханням про спростування.

18 квітня і 18 серпня 2005 року ті самі позивачі подали позови про наклеп проти заявника, Ч. та редакції «Дзеркала тижня».

Зрештою національні суди дійшли висновку, що твердження, що містилися в цих пунктах, були наклепницькими, а їх публікація призвела до заподіяння моральної шкоди всім позивачам.

Суд зобов'язав редакцію «Дзеркала тижня» опублікувати спростування тверджень, що містилися у восьмому та дев'ятому абзацах статті, а заявника загалом було зобов'язано сплатити еквівалент 331 євро відшкодування моральної шкоди та 430,51 євро відшкодування судових витрат.

Оцінка Суду

Щодо рішення національних судів про застосування запобіжних заходів

ЄСПЛ зазначив, що національний суд задовольнив клопотання лише в частині, яка стосувалася видалення публікації з вебсайту газети, і що жодних заходів не вимагалось та не було вжито щодо друкованих примірників газети, які містили ті самі публікації та могли залишатися в обігу (див. пункти 10–13). У зв'язку із цим можна вважати, що судова заборона не поклала край поширенню публікації в усіх формах і не мала масштабного характеру (див., навпаки, *Obukhova v. Russia*, № 34736/03, § 27, 8 січня 2009 року). Таким чином, той факт, що публікація була недоступна на вебсайті газети до розгляду справи про наклеп, повністю не перешкоджав можливості заявника поширювати інформацію та ідеї. Отже, втручання у свободу вираження поглядів заявника не було значним.

ЄСПЛ також зазначив, що клопотання про застосування тимчасових заходів було подано 7 квітня 2005 року, майже через місяць після публікації статті (12 березня 2005 року) в пресі та приблизно через три тижні після її публікації на вебсайті газети (18 березня 2005 року) (див. пункти 6 і 10). Хоча справді немає інформації про точну дату, коли позивачі дізналися про публікацію, це мало статися до 28 березня 2005 року – дати, коли вони вимагали скасування публікації та оприлюднення своєї відповіді. Отже, стаття, про яку йде мова, була у вільному доступі вже майже місяць. Новини актуальні лише певний час, і затримка їх публікації навіть на короткий період цілком може позбавити їх усієї цінності та інтересу (див., наприклад, *Observer and Guardian v. the United Kingdom*, 26 листопада 1991 року, § 60, Серія А, № 216; *The Sunday Times v. the United Kingdom* (№ 2), 26 листопада 1991 року, § 51, Серія А, № 217; і *Association Ekin*, § 56).

У ЄСПЛ виникло занепокоєння через те, що суд першої інстанції обмежив свої міркування щодо тимчасових заходів посиланням на докази із заяви позивачів, тоді як апеляційний суд розглянув поширення інформації в інтернеті та вважав, що тимчасове вилучення статті було єдиним заходом, який захистив би інтереси заявників до розгляду справи по суті (див. пункти 13 і 15). Якщо аргументація коротка, ЄСПЛ може бути важко оцінити, чи національні органи належним чином збалансували інтереси сторін. Водночас ЄСПЛ усвідомлює той факт, що за своєю природою ухвали про тимчасові заходи постановляються у невідкладному порядку й не завжди можуть містити точно вивірене та детальне обґрунтування, еквівалентне тому, яке вимагається в основному провадженні стосовно наклепу.

Насамкінець ЄСПЛ зазначив, що тимчасові заходи стосувалася всієї статті, незважаючи на те, що стверджені положення, які завдавали шкоди, містилися лише у двох абзацах. Однак заявник жодного разу не навів у судах апеляційної та касаційної інстанцій аргумент про те, що запобіжні заходи могли бути обмежені двома абзацами публікації.

З огляду на це ЄСПЛ дійшов висновку, що за конкретних обставин цієї справи вимога «необхідна в демократичному суспільстві», яка міститься в абзаці другому статті 10 Конвенції, була дотримана й застосування запобіжного заходу не може вважатися таким, що становило непропорційне втручання в право заявника на свободу вираження поглядів.

Відповідно, не було порушення статті 10 Конвенції у зв'язку з рішеннями національних судів у провадженні щодо застосування запобіжного заходу.

Щодо розгляду справи про наклеп

Щоб визначити, чи було втручання «необхідним у демократичному суспільстві», ЄСПЛ повинен з'ясувати, чи відповідало воно «нагальній суспільній потребі». Договірні держави мають певну свободу розсуду при оцінюванні наявності такої потреби, але ця свобода йде пліч-о-пліч із європейським наглядом, охоплюючи як законодавство, так і рішення щодо його застосування, навіть ті, які ухвалив незалежний суд. Тож ЄСПЛ уповноважений постановляти остаточне рішення стосовно сумісності «обмеження» зі свободою вираження поглядів, захищеною статтею 10 Конвенції (див. *Peruzzi v. Italy*, № 39294/09, § 45, 30 червня 2015 року).

Також ЄСПЛ повинен був визначити, чи є причини, наведені національними органами влади для виправдання втручання, «відповідними та достатніми» і чи було втручання «пропорційним законним цілям, які переслідувалися».

ЄСПЛ повторив, що при оцінюванні пропорційності втручання характер і суворість накладених санкцій також є факторами, які слід брати до уваги. Як уже зазначав ЄСПЛ, втручання у свободу вираження поглядів може мати негативний вплив на здійснення цієї свободи.

Раніше ЄСПЛ визначив низку критеріїв, які є доречними для встановлення балансу між правом на свободу вираження поглядів та необхідністю підтримувати авторитет судової системи (див., наприклад, справу *Benitez Moriana and Iñigo Fernandez v. Spain*, №№ 36537/15 і 36539/15, §§ 44–45 і 47–49, 9 березня 2021 року) і які мають застосовувати національні суди (див. *Goryunova v. Ukraine*, № 41752/09, § 52, 8 жовтня 2020 року).

ЄСПЛ вважає доречними такі критерії для розгляду конкретних обставин цієї справи: (i) внесок у дебати з питання, що становить суспільний інтерес; (ii) характер оскаржуваної публікації та міркування національних судів; (iii) характер і суворість накладеного покарання.

Найперше ЄСПЛ зауважив, що стаття, про яку йде мова, включно з тезами в оскаржуваних пунктах, обговорювала стверджену практику хабарництва в національних судах – тема, яка явно становила законний інтерес для широкої

громадськості, але водночас, могла підірвати авторитет судової влади, якщо була викладена у формі наклепу.

ЄСПЛ повторює, що, з одного боку, питання щодо функціонування судової влади належать до суспільних інтересів, тому, як правило, надається високий рівень захисту свободи вираження поглядів із таких питань, а влада, відповідно, має особливо вузькі межі розсуду; з іншого боку, судді мають бути захищені від деструктивних нападів, а авторитет судової влади має підтримуватися (див. пункти 43 і 44).

Як зазначає ЄСПЛ, у цій справі національні суди взагалі не досліджували, чи стосувалася публікація суспільного інтересу, зосереджуючись виключно на правдивості оскаржуваних тверджень і завданні шкоди репутації суддів. У цьому контексті ЄСПЛ акцентував, що в пунктах 8 і 9 конкретно згадуються два суди – Господарський суд Донецької області та Донецький апеляційний господарський суд, у яких усі позивачі працювали суддями.

ЄСПЛ погоджується, що твердження, використані авторами в пунктах 8 і 9, свідчили про наявність незаконної практики у зазначених судах, яка може становити кримінальні злочини. З огляду на серйозність звинувачень ці заяви могли підірвати авторитет судової влади. Проте, ігноруючи аналіз важливості питання суспільних інтересів у спорі, національні суди не врахували суттєвої функції, яку преса виконує в демократичному суспільстві (див., серед багатьох інших джерел, *Lindon, Otchakovsky-Laurens and July*, § 62), і не взяли участь у забезпеченні балансу щодо необхідності підтримки авторитету судової влади. Такий аналіз був особливо важливим з огляду на тему публікації – нібито незаконна поведінка суддів, а отже авторитет судової влади.

ЄСПЛ зауважив, що заявника – журналіста – було притягнуто до цивільної відповідальності за статтю, опубліковану в газеті. Зокрема, позивачі наголошували, що твердження, наведені в пунктах 8 і 9 статті, підірвали авторитет судової влади. Тож у своїх рішеннях національні суди значною мірою спиралися на висновок про те, що оскаржувані заяви не були оціночними судженнями, а склалися з фактичної інформації. Пам'ятаючи про необхідність ретельно розрізняти викладення фактів та оціночні судження (див. *Cumprăň and Mazăre v. Romania* [GC], № 33348/96, § 98, ECHR 2004-XI), ЄСПЛ вважає, що напрям розгляду цієї справи полягає не в розрізненні між викладенням фактів і оціночними судженнями, а в тому, що заявник був визнаний відповідальним за те, що повідомив думку третьої сторони, а саме Ч.

ЄСПЛ надав важливого значення тому факту, що один з оскаржуваних пунктів статті, як це справді встановили національні суди, був викладений у формі інтерв'ю. Покарання журналіста за сприяння поширенню заяв, зроблених іншою особою в інтерв'ю, серйозно перешкоджатиме внеску преси в обговорення питань, що становлять суспільний інтерес, і не повинно встановлюватися, якщо немає особливо серйозних причин для цього (див. *Jersild v. Denmark*, 23 вересня 1994 року, § 31, серія А, № 298).

Беручи до уваги наведену вище прецедентну практику, ЄСПЛ зазначив, що в цій справі національні суди не розрізнили заяви, зроблені Ч., і повідомлення про такі заяви заявником, не уточнивши, чи може заявник нести відповідальність згідно із законом за передачу заяв цієї особи, чітко вказуючи, хто був автором (див. пункт 27). Як наслідок, заявник був притягнутий до відповідальності за заяви, які не надходили від нього, а були чітко ідентифіковані як надані іншою особою.

Також ЄСПЛ наголосив, що концепція відповідальної журналістики вимагає, щоб журналісти перевіряли точність і достовірність інформації, наданої громадськості, у розумному обсязі, а також дотримувалися закону під час виконання своєї професійної діяльності (див. пункт 42).

ЄСПЛ звернув увагу, що не стверджувалося, що заявник отримав інформацію, про яку йдеться, незаконним шляхом. Національні суди дійшли висновку, що заявник не зміг перевірити інформацію, вміщену в оскаржуваних заявах, перед їх публікацією і таким чином не виконав своїх журналістських обов'язків (див. пункт 28).

Проте як у своїх письмових поясненнях, так і на слуханнях у національних судах заявник запевняв, окрім іншого, що твердження Ч. засвідчувалися матеріалами кількох справ, які розглядали згадані в статті суди, і що заявник виявив це в контексті власного журналістського розслідування, опублікувавши серію аналітичних статей (див. пункти 24, 27). Заявник надав копії цих матеріалів до судів, які розглядали позов про наклеп.

Однак національні суди не змогли надати належного обґрунтування, у край формально відхиляючи, аргументи заявника із цього приводу (див. пункти 27, 31).

ЄСПЛ зауважив, що характер і суворість накладених покарань є додатковими факторами, які слід враховувати при оцінюванні пропорційності втручання. Крім того, ЄСПЛ мав переконатися, що покарання не є формою цензури, яка має на меті перешкодити пресі висловлювати критику. У контексті дебатів на тему суспільного інтересу така санкція, імовірно, утримає журналістів від участі в публічному обговоренні питань, що впливають на життя громади. Так само вона може перешкоджати пресі виконувати її завдання як постачальника інформації та суспільного наглядача.

У цій справі заявника було зобов'язано сплатити 331 євро відшкодування моральної шкоди. Хоча ця сума, безсумнівно, не була надзвичайно високою, вона не була символічною чи незначною в Україні у відповідний час. Крім того, національні суди зобов'язали видалити статтю з вебсайту та опублікувати спростування. ЄСПЛ нагадав, що відносно помірний характер штрафу як вид санкцій не буде достатнім, щоб звести нанівець ризик негативного впливу на здійснення права на свободу вираження поглядів. За цих обставин те, що провадження мало цивільний, а не кримінальний характер і що сума компенсації, яку зобов'язали сплатити заявника, була відносно помірною, не применшує важливості того, що національні суди не обґрунтували свої

рішення щодо «прийнятної оцінки відповідних фактів» і не навели «відповідні та достатні» причини, які приводять ЄСПЛ до висновку, що оскаржуване втручання не було «необхідним у демократичному суспільстві» (див. подібний висновок у справі *Godlevskiy v. Russia*, № 14888/03, § 48, 23 жовтня 2008 року).

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів) у зв'язку з рішеннями національних судів у справах про дифамацію.

Інша частина заяви відхилена як явно необґрунтована відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 15 вересня 2022 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Огляд рішень Європейського суду з прав людини проти України (15 вересня 2022 року).
Рішення, оприлюднені 15 вересня 2022 року / Відп. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Д. П. Мордас,
Р. Ш. Бабанли. Київ, 2022. – 37 с.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема і їх переклад, здійснюють працівники департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>;

<https://hudoc.echr.coe.int>.

2. Огляд рішень здійснено з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua